

MAKTABGACHA TA'LIM VA BOSHLANG'ICH SINFLARDA CHET TILLARINI O'QITISH METODLARI

Yuldasheva Shaxnoza Abduraximovna

Annotatsiya: *Mazkur maqolada maktabgacha ta'lim va boshlang'ich sinf o'quvchilariga chet tillarini o'rgatishning zamonaviy metodlari, innovatsion yondashuvlar hamda xalqaro tajribalar asosida samarali ta'lim berish yo'llari tahlil qilinadi. Shuningdek, o'quvchilarning yosh xususiyatlarini inobatga olgan holda motivatsiyani oshirish, kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish hamda o'yinli ta'lim metodlarining afzalliklari yoritiladi.*

Kalit so'zlar: *chet tili, maktabgacha ta'lim, boshlang'ich sinf, kommunikativ metod, CLIL, interfaol ta'lim, o'yinli metod, motivatsiya, innovatsion texnologiyalar.*

KIRISH

Globalashuv jarayonida xorijiy tillarni o'rganish har bir shaxsning madaniy, ijtimoiy va kasbiy rivojida muhim o'rin tutadi. XXI asr — bu raqobat, axborot texnologiyalari va xalqaro hamkorlik asridir. Shu bois bugungi kunda chet tilini bilish nafaqat shaxsiy rivoj, balki davlatning ilmiy, iqtisodiy va madaniy salohiyatini oshirishning ham muhim omiliga aylangan. Har bir mamlakatda ta'lim siyosati zamonaviy kompetensiyalarni shakllantirishga yo'naltirilayotgan bir davrda, O'zbekiston Respublikasi ham xorijiy tillarni o'qitish tizimini xalqaro standartlar asosida tubdan isloh etmoqda.

O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni hamda Prezident qarorlari (xususan, PQ-5117-son qaror, 2021-yil 19-may)da chet tillarini o'qitishni maktabgacha ta'limdan boshlab bosqichma-bosqich yo'lga qo'yish vazifasi belgilangan. Bu islohotlarning maqsadi — yosh avlodni dunyo miqyosida raqobatbardosh, ochiq fikrli, madaniyatlararo muloqotga tayyor shaxs sifatida tarbiyalashdir.

Chet tillarini erta yoshdan o'rgatishning ilmiy asoslari psixolingvistika, pedagogika va bolalar psixologiyasi tadqiqotlari bilan ham isbotlangan. Bolalar 3–7 yosh oralig'ida eng faol idrok bosqichini boshdan kechiradilar. Shu davrda ularning eshitish, talaffuz, nutqiy refleks va taqlid qilish qobiliyatlari nihoyatda kuchli bo'ladi. Shuning uchun bu yoshda xorijiy tilni tabiiy muhitda, o'yinli shakllarda o'rgatish, tilni "o'rganish" emas, balki "his etish" jarayoniga aylantirish eng samarali natijani beradi.

Erta yoshda chet tili o'rganish nafaqat til bilimini, balki muloqot, eshitish, diqqat, tafakkur, ijodkorlik kabi ko'nikmalarni ham shakllantiradi. Bu esa bola shaxsining har tomonlama rivojlanishiga yordam beradi. Maktabgacha ta'lim muassasalarida chet tili elementlarini musiqiy o'yinlar, she'rlar, qo'shiqlar, rasm va ertaklar orqali o'rgatish bolaning tabiiy qiziqishini oshiradi, o'qituvchi bilan ijobiy hissiy aloqa o'rnatadi.

Boshlang'ich ta'lim bosqichida esa bu jarayon tizimli o'quv dasturlari, interfaol metodlar va kommunikativ yondashuvlar orqali davom ettiriladi. O'quvchi chet tilida oddiy so'z va iboralarni tushunish, o'z fikrini ifodalash, hayotiy vaziyatlarda muloqotga kirishish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Demak, chet tillarini maktabgacha ta'limdan boshlab o'qitish — bu shunchaki til o'rgatish emas, balki bolaning global tafakkurini shakllantirish, madaniyatlararo muloqot madaniyatini rivojlantirish va kelajakdagi ta'lim jarayoniga mustahkam poydevor yaratish demakdir. Shu bois mazkur yo'nalishda innovatsion metodlarni qo'llash, o'qituvchilar malakasini oshirish va o'quv muhitini xalqaro standartlarga mos tashkil etish bugungi kunda eng dolzarb masalalardan biridir.

Asosiy qism

A. Maktabgacha ta'limda chet tilini o'rgatishning o'ziga xos jihatlari

Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun chet tilini o'rganish jarayoni o'ziga xos psixologik va pedagogik yondashuvni talab etadi. Bu bosqichda bola hali ona tilini to'liq egallab ulgurmagan bo'ladi, shu sababli chet tili darslari bolaning tabiiy qiziqishlariga asoslanishi lozim. O'yin, qo'shiq, she'r, ertak va rasm — bu yoshda

o'qitishning eng samarali vositalaridir. Ular orqali bola so'zlarni sun'iy tarzda emas, balki his-tuyg'ular va taassurotlar orqali o'zlashtiradi.

Bunday yondashuv quyidagi asosiy tamoyillarga tayangan holda amalga oshiriladi:

1. Tabiiy muhit yaratish (Immersion metodi)

Tilni o'rganishda bola o'zini "til muhitida" his qilishi kerak. Masalan, o'qituvchi dars davomida asosiy so'z va iboralarni chet tilida aytadi, buyruqlar ("Stand up", "Sit down", "Look at me") yoki kundalik so'zlashuv ifodalaridan foydalanadi. Shu orqali bola tilni tarjimasiz tushunishga odatlanadi.

2. Eshitish va takrorlash (Audio-lingvistik metod)

Bolalar eshitish orqali so'zlarni xotirada mustahkam saqlaydi. Shu sababli qo'shiqlar, she'rlar, qisqa hikoyalar, ritmik mashqlar bolalarning talaffuzini shakllantiradi va eshituv xotirasini rivojlantiradi. Bu metod bolada til ohangini, urg'u va intonatsiyani tabiiy tarzda shakllantiradi.

3. Ko'rgazmali vositalardan keng foydalanish

Maktabgacha ta'limda bolalar abstrakt tushunchalarni qabul qila olmaydi, shuning uchun ular uchun vizual (ko'rish) asos muhimdir. Flashcardlar, qo'g'irchoqlar, rasmlar, rangli kartochkalar orqali so'z o'rgatish ularning idrokini osonlashtiradi. Masalan, "apple" so'zini o'rgatishda haqiqiy olma yoki rasmini ko'rsatish samarali natija beradi.

4. O'yinli mashg'ulotlar orqali motivatsiyani oshirish

O'yin — bolalar uchun asosiy faoliyat turi. "Memory game", "Find the color", "What's missing?" kabi o'yinlar orqali bola tilni zavq bilan o'rganadi. O'yinli mashg'ulotlar ijobiy hissiyot uyg'otadi, diqqatni jamlaydi va o'zaro hamkorlikni rivojlantiradi.

Bundan tashqari, TPR (Total Physical Response) metodining o'rni beqiyosdir. Bu metodda o'qituvchi aytgan so'zlarni bola harakat orqali bajaradi (masalan, "jump", "run", "clap"). Bu harakat tilni idrok etish jarayonini osonlashtiradi, eslab qolish qobiliyatini kuchaytiradi va darsni jonli muhitda o'tkazishga yordam beradi.

B. Boshlang'ich sinflarda chet tili o'qitish metodlari

Boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun chet tilini o'qitish jarayoni maktabgacha bosqichdagi o'yinli yondashuvdan boshlab asta-sekin tizimli o'quv jarayoniga o'tadi. Shu bosqichda o'quvchilar so'z boyligini kengaytiradi, oddiy grammatik tuzilmalarni o'zlashtiradi va muloqotda foydalanishni o'rganadi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilari bilan ishlashda quyidagi metodlar eng samarali hisoblanadi:

1. Kommunikativ metod (Communicative Language Teaching – CLT)

Bu metodda asosiy maqsad — tilni muloqot vositasi sifatida o'rgatishdir. O'quvchilar darsda real hayotiy vaziyatlar asosida muloqot qilishadi: do'konda xarid qilish, yo'l so'rash, o'zini tanishtirish va hokazo. “Pair work” (juftlikda ishlash), “Role play” (rolli o'yinlar), “Dialogue” (suhbat mashqlari) kabi mashg'ulotlar o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlaydi. Bu metod orqali bola o'rgangan so'z va iboralarni amaliy vaziyatda ishlatishni o'rganadi.

2. CLIL (Content and Language Integrated Learning)

Bu metodda chet tili boshqa fanlar bilan integratsiyada o'qitiladi. Masalan, matematika, tabiatshunoslik yoki san'at fanlarida sodda tushunchalar chet tilida tushuntiriladi. Bu orqali bola nafaqat so'z boyligini oshiradi, balki fanlararo tafakkurni ham rivojlantiradi. CLIL metodining afzalligi shundaki, o'quvchi tilni “alohida fan” sifatida emas, balki kundalik hayot va bilim olish vositasi sifatida qabul qiladi.

3. Interfaol ta'lim usullari

Zamonaviy ta'limda interfaol metodlar o'quvchi faolligini oshirishda muhim ahamiyatga ega. “Aqliy hujum”, “Zinama-zina”, “Klaster”, “Baliq skeleti” kabi metodlar orqali o'quvchilar fikr almashadilar, savol-javobda faol ishtirok etadilar va mustaqil fikrlashga o'rganadilar. Bu metodlar darsni jonlantiradi va tilni o'zlashtirish jarayonini tabiiy muloqot shakliga aylantiradi.

4. Raqamli texnologiyalarni qo'llash

Raqamli ta'lim resurslari bugungi kunda o'qitish samaradorligini sezilarli darajada oshirmoqda. Multimedia vositalari, interaktiv doskalar, mobil ilovalar,

audio-video darslar o'quvchilarning eshitish, ko'rish va nutq orqali o'rganish ko'nikmalarini uyg'unlashtiradi. Masalan, "Lingokids", "Duolingo Kids", "British Council Kids" kabi ilovalar darsdan tashqari mustaqil mashg'ulot uchun ham qulay imkoniyat yaratadi.

C. Motivatsiyani oshirish va ta'lim samaradorligini ta'minlash

Erta yoshdagi bolalarda o'rganishga bo'lgan ichki qiziqishni saqlab turish — o'qituvchining eng muhim vazifalaridan biridir. Motivatsiya — bu bolaning o'rganish istagini, ishtirokini va darsdagi faoliyatini belgilovchi asosiy omildir. Chet tilini o'rganishda motivatsiya yuqori bo'lsa, o'quv jarayoni yanada samarali kechadi.

Motivatsiyani oshirish uchun quyidagi omillar muhim hisoblanadi:

1. Rag'batlantirish va maqtov so'zlaridan foydalanish

Bolaning kichik yutuqlarini ham qadrlash, uni "Well done!", "Good job!", "Excellent!" kabi so'zlar bilan ruhlantirish darsga ijobiy munosabatni shakllantiradi.

2. O'yinlar, qo'shiqlar va multfilmlar orqali darsni jonlantirish

Darsda multimediya vositalari, qisqa multfilmlar, musiqa va she'rlarni qo'llash o'quvchini charchatmaydi, aksincha, uni faol ishtirokchi qiladi.

3. Shaxsiy muvaffaqiyatni tan olish

Har bir bolaning o'z yutug'ini tan olish o'ziga ishonchni oshiradi. Masalan, "Eng faol o'quvchi", "Eng yaxshi talaffuz", "So'z boyligi rekordchisi" kabi kichik nominatsiyalar orqali bolalar rag'batlantiriladi.

4. Vizual materiallardan foydalanish Rangli kartochkalar, stikerlar, piktogrammalar, plakatlar darsni yanada jozibali qiladi. Ular nafaqat o'quv jarayonini bezatadi, balki bola uchun eslab qolishni ham yengillashtiradi.

Shuningdek, dars muhitining ijobiy, do'stona va erkin bo'lishi motivatsiyani doimiy saqlab turadi. Bolaning har bir xatosiga tanqid emas, yordam va qo'llab-quvvatlash bilan yondashish uning tildan qo'rqish hissini yo'qotadi va o'z fikrini erkin ifodalashiga imkon yaratadi.

Maktabgacha ta'lim va boshlang'ich sinflarda rus tilini o'rgatish metodlari

1. Maktabgacha ta'limda rus tilini o'qitishning o'ziga xos jihatlari

Maktabgacha yoshdagi bolalarga rus tilini o'rgatish jarayoni psixologik, nutqiy va estetik rivojlanish qonuniyatlariga asoslanadi. Bu yoshda bola hali fonematik eshitish, talaffuz, so'z boyligi va grammatik nutqni yangi shaklda o'zlashtirish bosqichidadir. Shu sababli rus tilini o'rgatish jarayoni bolaning tabiiy idrokini hisobga olgan holda tashkil etilishi kerak.

Eng muhim vazifa — bolada tilga nisbatan ijobiy munosabat va qiziqish uyg'otishdir. Rus tili darslarida o'yin, qo'shiq, she'r, ertak, dialog va teatrlashtirilgan mashg'ulotlardan foydalanish bolalarda ijobiy hissiyot uyg'otadi va o'rganish jarayonini tabiiy qiladi.

Quyidagi metodlar eng samarali hisoblanadi:

Kommunikativ o'yinli metod. Bu usulda bola so'z va iboralarni muloqot jarayonida, ya'ni tabiiy vaziyatlarda o'rganadi. Masalan, o'yin davomida "Что это?", "Какой это цвет?", "Где мяч?" kabi savollar beriladi. Bola javob berish orqali tildan faol foydalanishni o'rganadi.

Vizual (ko'rgazmali) metod. Rasmlar, predmetlar, kartochkalar, qo'g'irchoqlar orqali so'z o'rgatish bola diqqatini jamlaydi va xotirani mustahkamlaydi. Bu metod ayniqsa yangi leksika o'rgatishda samaralidir.

Audio-lingvistik metod. Eshitish va takrorlash orqali talaffuzni to'g'rilash, intonatsiyani shakllantirish mumkin. Rus tili tovush tizimi o'zbek tilidan farq qilgani sababli, bu metod orqali talaffuz mashqlari doimiy o'tkazilishi zarur.

Harakatli metod (TPR usuli). Bolalar ruscha so'z va buyruqlarni harakat orqali bajarishadi. Masalan, "Встань!", "Сядь!", "Прыгай!", "Хлопай в ладоши!" kabi mashqlar tilni hissiy darajada o'zlashtirishga yordam beradi.

Bu bosqichda asosiy e'tibor so'z zaxirasini shakllantirish, talaffuzni to'g'rilash, rus tiliga eshituv idrokini rivojlantirish hamda muloqotga tayyorlashga qaratiladi.

Boshlang'ich sinflarda rus tilini o'qitish metodlari

Boshlang'ich sinf bosqichida rus tili o'qitish jarayoni tizimli va bosqichma-bosqich amalga oshiriladi. O'quvchilar grammatik tuzilmalardan foydalangan holda

sodda gaplar tuzishni, soʻzlarni kontekstda ishlatishni va ogʻzaki nutqda muloqot qilishni oʻrganadilar.

Quyidagi metodlar bu bosqichda eng samarali natija beradi:

1. Kommunikativ metod .Oʻqitish jarayonining markazida muloqot turadi. Oʻquvchilar “Кто ты?”, “Что ты любишь?”, “Где ты живёшь?” kabi savollar asosida oʻz fikrlarini rus tilida ifodalashga oʻrganadilar. Rolli oʻyinlar, dialoglar, juftlikda ishlash (“pair work”) mashgʻulotlari bu metodning asosiy shaklidir.

2. Grammatik-koʻrgazmali metod . Rus tili grammatikasi murakkab boʻlganligi sababli, uni rasm, jadval, sxema va misollar orqali tushuntirish eng toʻgʻri yondashuvdir. Masalan, jins, son, otlarning holatlari (падежи)ni oʻrganishda rasimli jadvallar va rangli belgilar yordamida farqlash qulay boʻladi.

3. Integratsion (fanlararo) metod. Rus tilini boshqa fanlar bilan bogʻlash (masalan, tabiatshunoslik, sanʼat, texnologiya) oʻquvchilar uchun qiziqarli boʻladi. Masalan, “Животные”, “Цветы”, “Моя школа” kabi mavzular orqali oʻquvchi nafaqat tilni, balki atrof-muhit haqidagi bilimlarini ham kengaytiradi.

4. Interfaol metodlar . “Aqliy hujum”, “Zinama-zina”, “Tushunchalar zanjiri”, “Rol oʻynash” kabi metodlar oʻquvchilarning fikrlash, soʻz boyligini faollashtirish va jamoaviy ishlash koʻnikmalarini shakllantiradi. Bu metodlar orqali dars jarayoni faollik va ijodiylik asosida tashkil etiladi.

5. Axborot texnologiyalaridan foydalanish . Rus tili oʻrganishda multimedia vositalari, audio-video materiallar, interaktiv oʻyinlar (masalan, “Учимся говорить правильно”, “Слова и картинки”)dan foydalanish eshituv va koʻruv orqali idrok etishni kuchaytiradi. Zamonaviy raqamli ilovalar bolalarning nutqiy faolligini oshiradi va mustaqil oʻrganish imkonini yaratadi.

Motivatsiyani shakllantirish va nutqiy faollikni oshirish

Boshlangʻich taʼlimda bolalarning rus tiliga boʻlgan qiziqishini doimiy saqlab turish oʻqituvchining asosiy maqsadidir. Bu jarayonda quyidagi usullar samarali natija beradi:Maqtoʻv va ragʻbatlantirish. “Молодец!”, “Отлично!”, “Ты справился!” kabi ijobiy soʻzlar bolani ruhlantiradi.Oʻyin elementlarini qoʻshish.

“Угадай слово”, “Кто быстрее?”, “Найди пару” kabi interaktiv o‘yinlar motivatsiyani oshiradi.

She’r va qo‘shiqalar orqali o‘rganish. Musiqali materiallar talaffuzni yaxshilaydi va darsni quvnoq muhitda o‘tkazishga yordam beradi.

Yaratuvchan topshiriqlar. Rasmlar asosida hikoya tuzish, sahnalashtirish, audio yozuvlardan hikoya to‘ldirish kabi mashg‘ulotlar bolaning ijodiy tafakkurini rivojlantiradi. Shuningdek, rus tilini o‘qitishda o‘quvchi shaxsiga hurmat bilan yondashish, har bir kichik yutug‘ini qadrlash va ijobiy muhit yaratish til o‘rganish samaradorligini sezilarli oshiradi.

Xulosa

Maktabgacha ta’lim va boshlang‘ich sinflarda chet tilini o‘qitish — bolalarning intellektual, kommunikativ va madaniy rivojiga xizmat qiluvchi jarayondir. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar, innovatsion metodlar va xalqaro standartlarga mos o‘quv yondashuvlarini qo‘llash orqali til o‘rganish jarayonini yanada samarali tashkil etish mumkin.

Shu bois, pedagoglar doimo yangilikka ochiq, ijodkor va bolalarning psixologik xususiyatlarini chuqur biluvchi bo‘lishlari zarur.

Xulosa qilib aytganda, maktabgacha ta’lim va boshlang‘ich sinflarda rus tilini o‘qitish — bu nafaqat yangi tilni o‘rganish, balki bolaning nutqiy, ijtimoiy va madaniy rivojlanishini ta’minlaydigan muhim jarayondir. Til o‘rganish jarayonida bolaning yosh xususiyatlarini hisobga olish, o‘yin, qo‘shiq, she’r, multfilm va interfaol metodlarni uyg‘unlashtirish o‘quv jarayonini tabiiy va samarali qiladi.

Kommunikativ, ko‘rgazmali, raqamli va o‘yinli metodlardan foydalanish orqali bolalarda eshitish, tushunish, talaffuz va muloqot ko‘nikmalari bosqichma-bosqich rivojlanadi. Bunday yondashuv ularni nafaqat rus tilini biluvchi, balki fikrini erkin bayon eta oluvchi, madaniyatlararo muloqotga tayyor shaxs sifatida shakllantiradi.

Demak, maktabgacha va boshlang‘ich bosqichlarda rus tilini o‘rgatishning zamonaviy metodlari ta’lim sifatini oshirish, o‘quvchilarda mustahkam lingvistik

poydevor yaratish hamda O'zbekiston ta'lim tizimini xalqaro standartlarga yaqinlashtirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Chet tillarini o'qitish tizimini takomillashtirish to'g'risida"gi PQ-5117-son qarori, 2021-yil.
2. Richards, J. C., & Rodgers, T. S. Approaches and Methods in Language Teaching. Cambridge University Press, 2014.
3. Harmer, J. The Practice of English Language Teaching. Pearson Education, 2015.
4. Cameron, L. Teaching Languages to Young Learners. Cambridge University Press, 2001.
5. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi normativ hujjatlari, 2023-yil.
6. Richards, J. C., & Rodgers, T. S. Approaches and Methods in Language Teaching. – Cambridge: Cambridge University Press, 2014.
7. Cameron, L. Teaching Languages to Young Learners. – Oxford: Oxford University Press, 2001.
8. Harmer, J. The Practice of English Language Teaching. – London: Longman, 2015.
9. Vygotsky, L. S. Thought and Language. – Cambridge, MA: MIT Press, 1986.
10. Krashen, S. D. Principles and Practice in Second Language Acquisition. – Oxford: Pergamon Press, 1982.
11. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi. Chet tillarini erta yoshdan o'rgatish bo'yicha metodik qo'llanma. – Toshkent, 2023.
12. Mustafoyeva, Z. Bolalar psixologiyasi va til o'rganish motivatsiyasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.